

Berán Eszter

BRÜSSZELI SZANKCIÓK ÉS A „MI” ÉS „ŐK” CSOPORTJAI

Barát Erzsébet születésnapjára

DOI: 10.14232/tntebooks.1.2023.2

Barát Erzsébetet több mint tizenöt évvel ezelőtt ismertem meg Judith Butler műveinek fordítása kapcsán. Mindketten Butlert fordítottunk¹ és az ezzel kapcsolatos beszélgetés során hamar felfedeztük közös érdeklődési területeinket, aminek a diskurzuselemzés, a társadalmi nem kutatása és a feminista elmélet és társadalmi gyakorlat iránti elkötelezettségünk volt az alapja. Zsazsa egy fáradhatatlan ember, aki a céljaiért rendkívül kitartóan tud küzdeni. Fáradhatatlanul küzdött, amikor a *Nyelv, Ideológia, Média* konferenciát tizenhat éven keresztül szervezte a Szegei Tudományegyetemen, ahol Zsazsa vezetésével jelenleg is működik a Társadalmi Nemek Tudománya kutatócsoport és szakirány, valamint akkor amikor megalapította a *TNTeF Társadalmi Nemek Tudománya*² elektronikus folyóiratát, amit évről-évre két alkalommal azóta is megjelentet, mint főszerkesztő, kiváló írásokat egybeüjtve a területen dolgozó kollégák tollából.

Barát Erzsébet arról is ismert, hogy rendkívüli éleslátással bírálja a hatalmat, és kiáll értékrendje mellett – akár a tanárok helyzetéről, akár a kisebbségi társadalmi csoportokat ért igazságtalanságokról van szó. Egyik ide kapcsolódó írása a számos társadalmi kérdésekkel foglalkozó munkája közül a „Gender Craze” címet viseli;³ az *Eurozine* online folyóiratban elemzi a magyarországi gender mesterszakok (CEU, ELTE) megszüntetésének indoklását a szélsőjobboldali populistá retorikában. Írásában Barát rámutat arra, hogy a gender szak megszüntetése során a hatalom bűnbaknak kiáltotta ki a gender szakokat, ugyanakkor ez az ellenségkép összefonódott más csoportok elleni támadással, mint például a Soros György elleni kampánnyal, vagy a CEU ellen intézett támadással, de ide sorolhatnánk az akadémiai kutatócsoportok bekebelezését, az egyetemek alapítványokba szervezését is. Mindezek a kormányzati lépések általánosságban a szabad gondolkodás elleni támadásként értékelhetőek.

¹ Judith Butler, *Jelentős testek: A szexus diskurzív korlátairól*, ford. Barát Erzsébet és Sándor Bea (Budapest: Új Mandátum, 2005), Judith Butler, *Problémás nem: Feminizmus és az identitás felforgatása*, ford. Berán Eszter és Vándor Judit (Budapest: Balassi, 2007).

² TNT *ef. Társadalmi Nemek Tudománya E-folyóirat*, szerk. Barát Erzsébet, Kérchy Anna, Kocic-Zambo Larisa, SZTE, AAI. <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/tntef/index>.

³ Barát Erzsébet, „Gender Craze: Revoking the MA in Gender Studies in Hungary, and Right-Wing Populist Rhetoric,” *Eurozine* 23 (January 10, 2020). <https://www.eurozine.com/gender-craze/>.

Barát Erzsébet írásában azt is kifejti, hogy a szélsőjobbos populista retorika a fent említett „ellenséggel” szemben a félelemre alapoz. A félelem eszerint pedig akkor lehet indokolt, ha a társadalmat valamilyen szempont szerint élesen el tudjuk választani, és ahol az egyik oldalt, vagyis a kormány szempontjából a „mi” oldalunkat veszélyeztetik a fent felsorolt csoportok, az „ők,” akik nem tartoznak bele a saját csoportba. A „mi” csoportunkat a kormányzati lépések védelmezik, míg „őket” ellehetetlenítik – megérdemelten. Ugyanakkor a „mi” csoportunkba tartozókat ez a retorika homogenizálja, olyanok is ide tartozónak érezhetik magukat, akik egyébként eltérő érdekcsoportokat képviselnek.

Az alábbiakban egy másik, hasonló logikával működő kormányzati lépést szeretnék megvizsgálni, ami Brüsszelt állítja a „másik,” vagy az „ők” csoportjába, és a brüsszeli bürokratáktól védi meg a „mi” csoportunkat, vagyis a magyarságot. Konkrétan a brüsszeli szankciós politika ellen indított nemzeti konzultációs kampány szövegét szeretném röviden megvizsgálni.

A nemzeti konzultációhoz a feladó egy kísérő levelet is csatolt Orbán Viktor miniszterelnöktől azzal a megszólítással, hogy „Tisztelt Honfitársam!” Ez a megszólítás egy miniszterelnök részéről indokolt lehet, ám jelen kontextusban már magában foglalja a nemzeti konzultáció egyik fő célját, vagyis a megkülönböztetést a saját, honi, illetve a másik, külföldi csoport tagjai között, és az „ellenfél” kijelölését. Aki a levelet küldő személy – Orbán Viktor – honfitársa, az implikáltan a saját csoporthoz tartozik, azon az alapon, hogy osztozik a miniszterelnök által képviselt csoport tagságában, vagyis a magyarságban. Aki ebben nem osztozik, az a másik csoport tagja. A levél első bekezdéséből meg is tudjuk kik ezek: a „brüsszeli vezetők.” „A brüsszeli vezetők úgy döntöttek, hogy a háború miatt gazdasági szankciókat vezetnek be.” Ebben a mondatban a „gazdasági szankciókat vezetnek be” kifejezés többes szám harmadik személyben szerepel, ami az „ők” csoportot jelöli. Ebbe a csoportba az Orbán Viktor által képviselt magyarság, vagyis a „mi” nem tartozik bele. Abban az esetben, ha „brüsszeli vezetők” csoportba beletartozna a beszélő (a miniszterelnök), akkor többes szám első személyben fogalmazna. A levélben tehát rögtön az elején világossá válik a két csoport identitása: egyfelől a miniszterelnök által képviselt magyarság, másfelől pedig a brüsszeli vezetők. Maga az a tény, hogy az EU által Oroszországgal szemben kirótt szankciók alkalmazását Magyarország is megszavazta, nem kap szerepet ebben a retorikában. Vagyis úgy is mondhatjuk, hogy a „mi” és „ők” szemben álló retorikája elsőbbséget élvez a valósággal szemben.

A levél a továbbiakban végig Brüsszellel azonosítja a szankciós politikát – ahogy maga a konzultációs kérdőív is. A következő mondatok például: „Brüsszel ahelyett, hogy változtatna elhibázott döntésein, most tovább bővítené a szankciókat. Ez felelőtlen politika...” megerősítik azt az állítást, hogy míg a brüsszeli vezetők (ők) szankciókat akarnak, addig mi (a magyar kormány, Orbán Viktor, illetve a magyarok) ezt elítéljük: „nem támogatunk olyan döntéseket, amelyek nehéz helyzetbe hozzák a magyar családokat.”

Magának a kérdéssornak (összesen hét kérdés) a megfogalmazása is minden esetben Brüsszelhez és a szankciókhoz kapcsolódik, vastag betűvel kiemelve ezeket a kifejezéseket. Ez azért is érdekes, mert az alacsonyabb szintű iskolázottságú Fidesz szavazók nem biztos, hogy pontosan tudják, kik a brüsszeli vezetők, valamint, hogy mit jelent a „szankciós politika,” vagy, hogy a „szankciók” kifejezés milyen politikai intézkedéseket takar. Ugyanakkor, ahogy Barát Erzsébet a fent említett cikkében⁴ megjegyzi, nem lehet pontosan behatárolni, hogy kik tartoznak a „mi” csoportjába, ahogy, véleményem szerint, ugyanez vonatkozik az „ők” csoportjára is. A nemzeti konzultációs anyagokban homályban marad az, hogy ki is az a „Brüsszel” és kik a „brüsszeli vezetők.” Barát Erzsébet szerint⁵ a „mi” csoportjába tartozó, alkalmanként eltérő társadalmi rétegek a beszélő rendelkezésére állnak abban, hogy képviseljenek egy bizonyos, számára fontos értékrendet, hogy egységes „mi”-ként újraképzelve magukat a magyarok csoportját, megvédhessék azt a különböző rosszindulatú külső csoportoktól. Ugyanakkor ezek a külső csoportok, az „ők,” szintén eltérő csoportokat képviselnek, ahogy már említettem, és Brüsszel is ezek közé az eltérő csoportok közé sorolható.

Brüsszel, vagy a brüsszeli bürokraták, a brüsszeli vezetők csoportja már korábban, 2018-ban is szerepelt az „ők” ellenséges csoportjaként az „Állítsuk meg Brüsszelt!” kampányban. Erre a kampányra még jól emlékezhet az ország lakossága, és elsősorban a kormány által megszólított csoport, vagyis a Fidesz szavazók csoportja. Brüsszel ebben a kampányban arról volt nevezetes, hogy a kampány szerint megpróbált beleavatkozni Magyarország belügyeibe, megszüntetni a rezsicsökkentést, illegális bevándorlókat („migránsokat”) engedni be az országba, megszüntetni az adócsökkentést, és így tovább. Később ezeket az állításokat tételesen cáfolta az Európai Bizottság. Az „Állítsuk meg Brüsszelt!” kampányhoz szintén csatlakozott egy nemzeti konzultációs kérdőív, amelyben kikérték a „magyar emberek” (a „mi” csoport tagjainak) véleményét. A „Brüsszel,” mint ellenségkép tehát már egyfajta hagyománnyal rendelkezik Magyarországon, azonban ez nem jelenti azt, hogy pontosan tudnánk, kik is alkotják ezt a csoportot.

Fontos megjegyezni, hogy a korábbi „Állítsuk meg Brüsszelt!” kampány is a félelemre alapult, akárcsak a jelenlegi. Ellentétben az akkori helyzettel, amikor valós fenyegetés nem volt jelen, a mostani háborús közegben számos valós nehézséggel kell a kormánynak megküzdeni. Ilyen például az energiaválság, a két számjegyű infláció, a forint gyengülése, a rosszabb társadalmi helyzetben lévők további elszegényedése, a magas élelmiszerárak, az oktatás és egészségügy fokozódó rossz állapota. A nemzeti konzultáció célja, hogy mindezekért a problémákért a brüsszeli szankciós politikát hibáztassa. Az „ők” csoportja tehát összefüggésbe hozható az országot érintő valós problémákkal, míg a „mi” csoportja (Orbán Viktor, a kormány, és a Magyar emberek) nem okolható ezekért

⁴ Barát Erzsébet, „Gender Craze.”

⁵ Barát Erzsébet, „Gender Craze.”

a problémákért, hiszen ellenzik a szankciós politikát. A jelen retorika eszköze tehát ismét csak a Barát által is említett⁶ bűnbak képzés: jelenlegi valós problémáinkért nem „mi” vagyunk felelősek, hanem „ők,” azaz Brüsszel.

Végezetül felmerül a kérdés, hogy az „ők” helyére ebben a kampányban miért éppen Brüsszel került, miért nem maga a háború, vagy Oroszország. Ez a kérdés részletesebb választ igényel, és az Orbán kormány Nyugat-ellenes, oroszpárti, szélsőjobbos politikájával és retorikájával magyarázható, mely túlmutat jelen írás keretein.

Bibliográfia

- Barát Erzsébet. „Gender Craze: Revoking the MA in Gender Studies in Hungary, and Right-Wing Populist Rhetoric.” *Eurozine* 23 (January 10, 2020).
<https://www.eurozine.com/gender-craze/>.
- Butler, Judith. *Jelentős testek: A szexus diszkrézióv korlátairól*, ford. Barát Erzsébet és Sándor Bea. Budapest: Új Mandátum, 2005.
- Butler, Judith. *Problémás nem: Feminizmus és az identitás felforgatása*, ford. Berán Eszter és Vándor Judit. Budapest: Balassi, 2007.
- TNT *ef. Társadalmi Nemek Tudománya E-folyóirat*, szerk. Barát Erzsébet, Kérchy Anna, Kocic-Zámbó Larisa. SZTE, AAI.
<https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/tntef/index>.

⁶ Barát Erzsébet, „Gender Craze.”